

SUBSTANTIVUL *NEHOTAR* ÎN LIRICA LUI TRAIAN DORZ¹

Florina-Maria BĂCILĂ

A accepta o provocare înseamnă, înainte de toate, a păși de bunăvoie, asumându-ți orice risc, pe un tărâm incitant, cu cât mai puțin cunoscut, cu atât mai fascinant. Nu altfel stau lucrurile când provocarea care îți stă în față se referă la interpretarea limbajului unui poet. Dar acest demers presupune, pe lângă altele, o încercare de pătrundere în universul de semnificații al creației lirice dinspre expresie: prin limbaj, poezii redescoperă pitorescul limbii, (re)creează punți de legătură între complexul sonor al cuvintelor și semantica acestora. Căci, oricât de bogat ar fi

¹ **TRAIAN DORZ** s-a născut la 25 decembrie 1914, în satul Rături (azi, Livada Beiușului), județul Bihor. La vârsta de 16 ani, aderă la „Oastea Domnului”, mișcare religioasă inițiată de preotul Iosif Trifa la Sibiu, în 1923, având drept scop renașterea spirituală „a Bisericii noastre [Ortodoxe – n.n. F.-M.B.] și saltul calitativ moral, cultural și social, în Hristos, al poporului nostru” (Traian Dorz, *Hristos, mărturia mea*, Simeria, Editura „Traian Dorz”, 1993, p. 242). De prin 1933 începe să scrie poezii de factură mistică, pe care le trimite spre publicare la Centrul „Oastei Domnului” din Sibiu. Începând din 1934, Dorz devine colaborator apropiat al preotului Trifa, iar un an mai târziu îi apare primul volum de versuri, intitulat *La Golgota*. Continuă să scrie și să publice în libertate până la sfârșitul lui 1947, când este arestat de Securitate. Cu foarte puține întreruperi, a petrecut 17 ani în închisorile comuniste, acuzat fiind pentru apartenența sa la mișcarea „Oastea Domnului” (organizație ce fusese scoasă în afara legii), pentru activitatea intensă și bogată în cadrul acesteia, pentru implicarea în coordonarea ei la nivel național, pentru scrierea, posesia și răspândirea de materiale religioase neautorizate. În ciuda condițiilor de detenție, a repetatelor arestări, anchete, percheziții, amenințări, amenzi etc., Traian Dorz creează sute și mii de poezii, deschizând lunga serie a *Cântărilor Nemuritoare*; cele mai multe au fost puse pe note și constituie un veritabil tezaur muzical al asociației „Oastea Domnului”, însă ele au ajuns să fie cunoscute și de către membrii altor confesiuni creștine. În perioada regimului comunist, volumele sale au putut circula (în clandestinitate) numai sub formă dactilografiată sau copiate de mână, iar o parte dintre poezii au văzut lumina tiparului în străinătate, prin bunăvoința unor creștini care au apreciat talentul creator, spiritul profund religios și vocația de „misionar laic” a acestui poet român. Traian Dorz a trecut la cele veșnice la 20 iunie 1989, în localitatea natală. După 1990, multe dintre scrierile sale (poezii, memorii sau meditații) au fost publicate în țară, la edituri precum „Oastea Domnului” din Sibiu sau „Traian Dorz” din Simeria.

vocabularul unei limbi și oricât de bine l-ar stăpâni, ei plăsmuiesc cuvinte și sensuri noi, folosind cele mai variate mijloace și demonstrând, astfel, nebănuitele virtuți expresive ale limbajului poetic².

Totodată, în limba literară (și, în special, în poezie), ceea ce este individual din punct de vedere lingvistic (în sensul elementelor sau al îmbinărilor inedite) reprezintă o abatere voită de la norma comună și determinată de intenția estetică a scriitorului, adică de „o modalitate specifică de gândire artistică situată dincolo de comunicarea uzuală și integrată într-o structură stilistică.”³ Pe de altă parte, receptarea textului beletristic nu este cu nimic stingherită dacă inovațiile lexicale nu contrazic spiritul limbii, considerată drept un organism viu, în continuă înnoire. Și, dacă fonologia, morfologia ori sintaxa nu tolerează devieri prea mari, semantica este deschisă mai pregnant infuziei de nou pe care poeții o aduc în operele lor, creându-și propriile modalități de expresie și îmbogățind limba cu îmbinări neașteptate, dar firești, unele devenite memorabile⁴.

În procesul formării cuvintelor în lexicul poetic, abaterea se produce numai în cazurile în care noua creație nu respectă normele de derivare ale limbii, regulile privind valoarea semantică și gramaticală a afixului, precum și caracteristicile morfologice ale lexemelor de la tema cărora se face derivarea. Așa-numitele creații lexicale proprii, plăsmuite potrivit cu sistemul formării cuvintelor românești, restituite limbii într-o formă personală, individuală, prin opera artistică, nasc sentimentul profund al noutății în organizarea, structurarea și asocierea elementelor extrase din materialul lexico-gramatical al limbii comune, ilustrând valențele creative ale vocabularului și înnoindu-l cu termeni derivați, care, în limba literaturii, se află într-o relație indestructibilă, prin natura complexului lor sonor, cu sensul.

*

Astfel, în cadrul clasei de afixe ale românei, prefixele de negare formează o categorie aparte, a cărei caracteristică o constituie marcarea opoziției negativ / pozitiv. Pe plan morfologic, acestea fac parte din sistemul derivării, iar pe plan semantic – din acela al antonimiei.

De origine slavă, foarte răspândit în toate epocile de dezvoltare a limbii noastre și în toate stilurile, *ne-* este cel mai frecvent și mai productiv prefix de negare în română, cu o complexitate semantică demnă de

² Pentru această idee, vezi Gheorghe Pop, *Note asupra inovațiilor lexicale din poezia noastră contemporană*, în LR, XV (1966), nr. 3, p. 233.

³ Ștefan Munteanu, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972, p. 9.

⁴ Vezi, în acest sens, Ion Coteanu, *Creația lexicală în poezia noastră nouă*, în LL, II (1956), p. 89-108; Ștefan Munteanu, *Creația lexicală în limba literaturii*, în „Orizont”, XX (1969), nr. 11, p. 78-80; idem, *Sensul inovației în limba poetică*, în „Orizont”, XXI (1970), nr. 1, p. 84-86.

semnalat (motiv pentru care s-a și bucurat de o atenție specială din partea cercetătorilor⁵), întâlnindu-se, de obicei, la formarea cuplurilor antonimice alcătuite dintr-un termen pozitiv și unul negativ derivat – mijlocul cel mai des utilizat pentru realizarea antonimiei în limba română, pornind de la aceeași rădăcină. *Ne-* fie exprimă negația propriu-zisă, opoziția (totală sau parțială), contrariul (*nelămurit*, *nemulțumit*, *necopt*, *nefiert*, *nefript* etc.), fie conferă o valoare privativă derivatelor, mai ales în cazul substantivelor abstracte, redând lipsa, absența, insuficiența noțiunii exprimate de bază (*neadevăr*, *neastâmpăr*, *necurăție*, *necuviință*, *neplăcere*, *nesomn*, *neștiință* etc.). Funcția fundamentală a lui *ne-* este deci aceea de a nega conținutul semantic al bazelor cărora li se atașează, formând cuvinte cu valoare negativă în raport cu noțiunile pozitive corespunzătoare⁶.

În multe contexte, o calitate a formațiilor cu prefixul *ne-* n-o reprezintă însă – din punct de vedere stilistic – numai negarea cuvântului de bază, ci ele sunt marcate expresiv și datorită faptului că, în structura lor, conțin pozitivul din care au fost alcătuite, îl neagă, exprimându-l⁷.

Derivatele cu *ne-* aparțin unui număr mare de clase lexicogramaticale: astfel, potrivit cu structura limbii române, aproape orice substantiv sau adjectiv poate da naștere unui cuvânt nou cu ajutorul prefixului în discuție; pe lângă aceasta, *ne-* „crează formații nestabile care, în corelație cu corespondentul pozitiv, alcătuiesc construcții

⁵ Iată, în acest sens, câteva dintre lucrările de specialitate care abordează – sub diverse aspecte (fonetică, lexicologie, semantică, gramatică, stilistică) – problema derivării cu prefixul *ne-*: Florica Ficșinescu, Magdalena Popescu-Marin, *Ne-₂ (nă-₂, nea-, ni-₂)*, în FCLR II, p. 161-168; Constantin Dominte, *Prefixul negativ ne-*, în idem, *Negația în limba română*, București, Editura Fundației România de Mâine, 2003, p. 162-171; Iorgu Iordan, *Limba română actuală – o gramatică a „greșelilor”*, Iași, Institutul de Arte Grafice „Alexandru A. Țerek, Mîrzescu”, 1943, p. 200-203; idem, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975, p. 192-193; Constanța Ciocârlie, *Observații semantice și stilistice asupra derivatelor cu prefixul ne-*, în *Filologie XXV. 1. Lingvistică*. Volum îngrijit de Francisc Király (coordonator), Marin Bucă, Hortensia Pârlog, Maria Țenchea, Victoria Stroescu, Tipografia Universității din Timișoara, 1982, p. 107-112; Ecaterina Mihăilă, *Formațiile negative cu prefixul ne- din cadrul grupului nominal în poezia română actuală*, în SCL, XXXV (1984), nr. 4, p. 333-344; C. Otobîcu, *Unele observații cu privire la valoarea semantică a prefixului ne-*, în LR, VII (1958), nr. 4, p. 43-52; G. I. Tohăneanu, *Prefixul ne-*, în „Orizont”, XXX (1979), nr. 28, p. 6; Rodica Zafiu, *Ne-nimic*, în „România literară”, XXXVII (2004), nr. 47, p. 14 etc.; cf. și Paula Diaconescu, *Comunicarea prin „necuvinte”*, în SCL, XXVI (1975), nr. 5, p. 485-487; Ion Florea, *Sistemul prefixelor de negare în limba română literară*, în AnL, XIX (1968), p. 61-69.

⁶ Pentru valorile semantice ale prefixului *ne-*, vezi și DEX, DLRLC, DLRM, Șăineanu, DU, CADE, MDE, NDU, CDER 5646, s.v.

⁷ Vezi Ion Coteanu, *op. cit.*, p. 95-96; Paula Diaconescu, *Concepte moderne în analiza limbii. Implicațiile lor în analiza stilistică a textului literar*, în LL, 1974, vol. IV, p. 644-645.

expresive”⁸. Așadar, sub aspect logic, posibilitatea de a crea cuvinte noi prin prefixare cu *ne-* apare teoretic nelimitată⁹, întrucât „**conținutul oricărui termen poate admite logic negarea lui prin simplă absență** [subl. aut.]”¹⁰

Marea productivitate a lui *ne-* în română și complexitatea semantico-stilistică a acestuia permit, îndeosebi în poezia actuală, realizarea unor creații personale ad hoc, extrem de sugestive. Ne referim la atașarea prefixului *ne-* unor substantive concrete care, în limbajul curent, nu au corespondent antonimic. Din punct de vedere strict lingvistic, fenomenul nu reprezintă o abatere de la regulile generale ale formării cuvintelor, unui anumit lexem putându-i-se adăuga, pentru marcarea negației, prefixul menționat. În lirica modernă, s-a lărgit câmpul de întrebuințare a acestui afix, care își consolidează, astfel, statutul semantic prin cel stilistic. De altfel, în stilul poetic, derivatele negative nu au, de cele mai multe ori, un echivalent lexical: aceste antonime, rod al creației poezilor, sunt întrebuințate în structuri inedite, se abat de la uz, situându-se dincolo de rigorile normei, pe care autorii le încalcă deliberat pentru a obține un maximum de efect expresiv, ilustrând disponibilitățile uluitoare ale derivatelor respective.

După cum se știe, înainte ca Nichita Stănescu să-și fi publicat celebrele *Necuvinte*, Lucian Blaga avea să plâsmuiască substantivul *necuvânt* (care nu este sinonim perfect cu *tăcere!*), întrebuințându-l în poemul *Ulise* – „povestea” eroului grec care, întors în Itaca, istovit de îndelungile-i rătăcirii pe ape, contemplă vastele întinderi marine: „Dar pe liman ce bine-i / să stăm în **necuvânt** – / și, fără de-amintire / și ca de subt pământ, / s-auzi, în ce tăcere / cu zumzete de roi, / frumsețea și cu moartea / lucrează peste noi.”¹¹ Dar Nichita Stănescu este poetul care se desfășoară în acest meșteșug: termeni precum *neauz*, *nefoc*, *nefum*, *negust*, *neiubire*,

⁸ DLRM, s.v.; vezi aceeași idee în MDE, s.v.

⁹ În acest sens, Constantin Dominte, *op. cit.*, p. 163, arată că, „în limba vorbită, orice cuvânt, în principiu, poate fi derivat cu prefixul *ne-*, luând naștere ceea ce am putea numi «derivate libere»”; cf. și Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 172: „De altfel, în cazul lui *ne-*, nu cuvintele gata făcute sunt vrednice de reținut, ci *capacitatea* [subl. aut.] prefixului de a face cuvinte, ba chiar de a face tot ce-i place, ca tăgadă, în vorbirea noastră vie.”; *ne-* „neagă tot ce vrei, cu o ușurință pe care n-o găsești lesne în alte limbi, ba dă îmbinări expresive, poate fără echivalent [...]. Căci într-adevăr cu *ne-* te joci de-a negatul în toată împărăția vorbirii.” (idem, *ibidem*, p. 173).

¹⁰ Paula Diaconescu, *Concepte moderne în analiza limbii. Implicațiile lor în analiza stilistică a textului literar*, p. 644.

¹¹ Lucian Blaga, *Poezii*, vol. I. Antologie, prefață și bibliografie de George Gană, București, Editura Albatros, 1972, p. 134-135.

nemare, nemiros, nepește, nepiatră, nevăz etc. apar în creațiile sale lirice cu o frecvență neobișnuită, justificată din punct de vedere artistic¹².

În registrul popular și familiar, în construcții spontane, *ne-* se poate atașa la aproape toate categoriile de cuvinte: substantive concrete, adjective, chiar adverbe care, de obicei, resping o asemenea prefixare primesc, totuși, afixul în construcții în care stau lângă cuvântul de bază (de tipul „Dragostea și băutura fac din om *neom*.”). În context, membrii unei perechi antonimice se întâlnesc, adesea, în opoziție directă, în vecinătăți imediate; formații ocazionale sunt integrate, de regulă, în formule cu sintagme binare, în care derivatele negative, nu foarte numeroase, se alătură bazei, formând o unitate antonimică expresivă împreună cu acest termen pozitiv, reluat dintr-un enunț anterior. De remarcat, în trecut, tendința puternică spre generalizare, abstractizare și totalizare: nu se mai opun două noțiuni legate printr-o trăsătură comună, ci o noțiune, un cuvânt se relaționează, prin opoziție, cu întregul univers (de exemplu, *necuvânt* înseamnă și se opune lui *tot ce nu este cuvânt*).

*

Am arătat mai sus că, în limbajul poetic actual, derivatele cu *ne-* măresc considerabil numărul seriilor antonimice realizate ca opoziții semantice privative. Pe lângă cuvintele prefixate cu *ne-* care se încadrează într-un model existent în limbă, apar altele, numeroase, care nu respectă schema comună, deși sunt create în aceeași manieră. „Abaterea” în formarea lor se realizează prin simpla depășire a unei norme semantice în special în cazul substantivelor (cuvântul de bază nu este totdeauna un abstract al calității).

De pildă, substantivul concret *hotar* nu acceptă, în mod curent, o eventuală derivare cu prefixul negativ *ne-*, care se atașează, frecvent, unui adjectiv (calificativ sau provenit din participiu), unui verb ori unui termen abstract din punct de vedere semantic, pentru a indica o valoare negativă, un antonim al acestuia. În lirica lui Traian Dorz, am identificat însă 13 ocurențe ale derivatului (oarecum atipic) *nehotar*¹³ < *ne-* + *hotar*, termen de origine maghiară (< magh. *határ* „graniță”, „ținut”¹⁴), glosat în dicționare astfel: „linie de demarcație care desparte o proprietate, o moșie,

¹² Vezi Florica Ficșinescu, Magdalena Popescu-Marin, *op. cit.*, p. 168; Paula Diaconescu, *Concepte moderne în analiza limbii. Implicațiile lor în analiza stilistică a textului literar*, p. 644; Andrei Nestorescu, *Originalitate sau „modă” stilistică?*, în LR, XVIII (1969), nr. 3, p. 277; G. I. Tohăneanu, *Cuvinte românești*, Timișoara, Editura Facla, 1986, p. 130.

¹³ Evident, termenul nu este înregistrat în niciuna dintre lucrările lexicografice amintite mai sus, mult mai cunoscute fiind, de altfel, derivatele *nehotărât* și *nehotărâre* – cf. și Ecaterina Mihăilă, *op. cit.*, p. 337, unde se precizează că „substantivele cu prefixul *ne-* au, în marea lor majoritate, un corelat adjectival sau verbal (adică, de la aceeași temă, există un adjectiv sau un verb). Cel mai adesea corelatul este format pe terenul limbii române.”

¹⁴ DA, s.v.; toate celelalte lucrări lexicografice indică același etimon pentru rom. *hotar*.

o așezare, un sat sau un oraș de altul”; „linie de demarcație care desparte o țară de alta; frontieră, graniță”¹⁵. Toate lucrările lexicografice indică drept sinonime (figurate) substantivele *limită*, *marginine*, *capăt*, *sfârșit*; așadar, semantismul lui *nehotar* implică nemărginirea, lipsa oricăror limite, altfel spus, negarea lor.

Acesta este și cazul unei structuri dintr-o poezie dorziană dedicată atributelor de esență divină ale lui Iisus Hristos și transformărilor uimitoare pe care El le aduce și astăzi în viața celor ce-L urmează: „Tu-mi ești **nehotar iubirii**, / neclintire-ncredințării, / adâncime-nțelepciunii / și răsplată ascultării” (CDr 171, *Tu-mi înlături îndoiala*¹⁶). Fragmentul citat se constituie, în fapt, ca o veritabilă definiție a Divinității¹⁷, realizată prin intermediul unei construcții cu dativul adnominal¹⁸ și cu cel posesiv (= „Tu ești **nehotarul iubirii mele**”); într-adevăr, Dumnezeu este Acela Care, prin infinita Sa dragoste pentru omenire, ne poate ajuta să depășim granițele firești ale iubirii¹⁹, ale nădejzii și ale supunerii, ale priceperii depline, să atingem treapta superioară a dragostei creștine, de tip *agape*, ce presupune, în mod obligatoriu, o generozitate fără reproșuri, o bunăvoință inegalabilă, atotcuprinzătoare, izvorâtă dintr-o inimă care, pur și simplu, nu caută niciodată altceva decât binele suprem al celui alt, indiferent dacă acesta merită sau nu să fie iubit, deci independent de ceea ce face sau de ceea ce este el (cf. *Matei* 5:43-45). Încununare a tuturor trăirilor lăuntrice binecuvântate, iubirea jertfitoare reprezintă condiția sine qua non a miracolului vieții: „Prin toată existența ne-ai arătat **iubirea**, / în mii și mii de feluri vădind același har, / – ci n-am putut să-i credem atât

¹⁵ Vezi DA, MDA, DEX, DLRLC, DLRM, Șăineanu, DU, CADE, MDE, NDU, CDER 4174, s.v.

¹⁶ Spre a nu îngreuna parcurgerea notelor de subsol, am optat, în studiul de față, pentru notarea, în text, a trimerelor (cu abrevieri) la volumele (aparținând lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele lirice, urmate de numărul paginii la care se află fragmentul respectiv și de titlul poeziei. Toate sublinierile din versurile citate ne aparțin.

¹⁷ Vezi, în acest sens, alte două fragmente conținând, în locul derivatului *nehotar*, frazeologisme cu aceeași semnificație: „Tu ești **Cel fără hotar**” (CNoi 43, *Doamne, Dumnezeul nostru*); „[...] Tu, Cel Fără Seamă / și **Fără de Hotar**” (CCm 78, *Ca mugurul ferice*); cf. și CCm 50, *Noi Te dorim*: „Că-n noi e totul **mărginit**, / dar **Tu n-ai margini, nici sfârșit**.”

¹⁸ Construcțiile de acest gen sunt extrem de frecvente în lirica lui Traian Dorz – vezi, de pildă, studiul nostru *Dativul adnominal în volumul Osana, Osana, de Traian Dorz*, în *Marcu Mihail Deleanu – Dor nestins*. Volum aniversar coordonat de Gheorghe Popovici și Dorina Chiș-Toia, Timișoara, Editura Mirton, 2010, p. 100-116.

¹⁹ Ideea este dezvoltată într-un poem-epistolă conceput ca o epopee în versuri despre adevărata dragoste, la temelia căreia nu poate sta decât continua (și necesara) jertfă de sine: „Este-acel **hotar** la care încetează-n totul firea, / încetează **mărginitul**, începând **nemărginirea**.” (Cînd 123, *Scrisoare despre jertfă*); cf. și Cînv 178, *O, toate ne-amintesc...*: „Seninul fericit sub care / am ars pe-al rugăciunii-altar / să ne-amintescă-n veci că-n **jertfa / pentru iubire nu-i hotar**.”

nemărginirea / ca-n Clipa-cea-eternă a Jertfei, pe Calvar.” (CNem 174, *S-au dus, pierind, milenii*; de semnalat, în text, prezența unui alt derivat cu *ne-*, care generează efecte stilistice similare).

Alteori, pentru aceleași valențe semantice legate de absența limitelor în iubire, ca trăsătură definitorie a lui Dumnezeu (cf. „**Nemărginea Iubirii**” – CA 149, *Adevărul, Legea Firii* – sau versetele biblice din *I Ioan* 4:8, 16) și, în consecință, a celor credincioși („Vino, lacrimă,-n privirea / ce-o arăt spre dragii mei, / tu le spui **nemărginirea / dragostei** ce-o am spre ei.” – CCnț 133, *Vino, lacrimă, cu mine*), autorul întrebuițează fie formații cu prefixul *ne-* din această sferă (*nemărgine, nemărginire*), fie locuțiunea (adjectivală / adverbială) *fără (de) hotar* „(în chip) nesfârșit, nemărginit”: „Tu treci prin Timp topindu-l și-aripea Ta de har / mă nalță-n armonia ce arde și vibrează, / iar când din nou mă-ntoarce **o fără de hotar / iubire** de prin toate mai cald mă-mbrățișează.” (CDr 68, *O, ceas al Rugăciunii!*); „Peste fața Ta răsar / cerurile de cleștar, / lacrimi *fără stăvilă / și iubiri fără hotar*.” (CNem 65, *Sfânt Izvor însângerat*; de reținut sinonimia contextuală a celor două sintagme cu rol de atribute); „... O, dacă-am fost noiți prin Har, / născuți din Dumnezeu, / atunci, **iubind fără hotar**, / ne-am înălța mereu” (EP 46, *Întâi să fim*), fie construcții conținând verbul *a avea* la forma negativă, urmat de substantivul *hotar* și / sau de unul dintre sinonimele sale (în structuri deseori redundante): „Căci dragostea desăvârșită / și adevărul **n-au hotar** / când sufletul și le-mpreună / e sfânt, dar mut, ca un altar.” (CA 57, *Cât de străin îmi e*); „C-a Ta iubire **n-are margini**, / nici început și nici sfârșit, / că nimeni și nimic, ca Tine, / nu-i vrednic a mai fi iubit.” (CCm 60, *Iisuse, când purtat de patimi*); „O, crește-mi **iubirea**, Iubite Iisus, / în starea și-n locul în care m-ai pus! / Să port pretutindeni belșugu-i de har / și-a ei revărsare **să n-aibă hotar!**” (CCm 75, *O, crește-mi iubirea*); „Numa-n **iubirea Ta**, Iisuse, / **n-am nici hotar și nici sfârșit**, / pe Tine Te iubesc atâta / pe cât ești Tu: *Nemărginit*.” (CCm 97, *Iubesc pe-ai mei*)²⁰. Desigur, comparativ cu perifrizele, formațiile prefixate (unele dintre ele obținute, ca rezultat al tendinței de economie în limbă, prin contragerea unor grupări echivalente cu semnificație negativă sau privativă) dispun, în general, de un plus de inedit și de expresivitate, motiv pentru care sunt și preferate în lirica modernă.

²⁰ Vezi construcțiile similare (cu aceeași semnificație) conținând verbul *a fi* și substantive (cvasi)sinonime cu *hotar*: „O, ești Frumos cum e Iubirea, / dumnezeiescul Har slăvit, / **Iubirea** care, **ca și Tine**, / e **fără margini și sfârșit!**” (CCm 143, *În fața Ta plec ochii umezi*); „Te voi slăvi de-a pururi mereu mai fericit, / că-n dragostea cerească **nu-s margini, / nici sfârșit**.” (CNoi 83, *O, n-am să uit*); cf. și CCm 80, *Iubirea Ta*: „**Iubirea Ta** n-are / un ultim salut, / e **fără de capăt** / ca fără-nceput.” sau CÎnd 106, *Când gândesc...*: „... Toate gândurile mele, doar iubire, / împletite-n rugăciune liniștit, / se înalță printre lacrimi, mulțumire / peste ceruri, pân' Acolo, dăruire / **Inimii** ce **fără margini m-a iubit!**”.

Iar dacă *Eterna Iubire* (cf. poezia cu același titlu în EI 5-6) învinge, până la urmă, toate obstacolele (vezi *I Corinteni* 13:7), de aici decurge, în mod logic, certitudinea că în punctul de convergență dintre coordonatele axei temporale și spațiul de concentrare și de răspândire a dragostei se anulează orice barieră: „Cum să pot uita-ntâlnirea cu-al iubirilor focar, / unde clipa sau vecia au același **nehotar**?” (CUrm 188, *Cum să pot uita eu, Doamne?*)²¹.

*

În opera poetică a lui Traian Dorz, derivatul *nehotar* este prezent și în structuri care ilustrează desființarea limitelor când vine vorba despre o altă mare virtute teologică – suprema cutezanță de a vieții creștinește, cu entuziasm, consecvență și neclintită speranță, întru desfătarea și purificarea sufletului mereu mai apropiat de Dumnezeu (cf. *Efeseni* 3:12): „Tu porți înflăcărarea noastră / spre-al îndrăznelii **nehotar**, / să n-aibă pentru noi pământul / nici depărtări, nici stăvilari.” (CCm 46, *Măreață Taină-a-mpărtășirii*); de remarcă, în finalul strofei citate, dubla negație, cu întrebuițarea lui *nici* repetat, precum și continuarea – prin parafrază – a mesajului din primele versuri în următoarele două: în fața tainei insondabile a absolutului lui Dumnezeu, încercările inerente de împotrivire a condiției noastre de pământenii (supusă foarte adesea păcatului) sunt sortite eșecului.

Din dorința de plasticizare a contrastelor, coroborată cu efectul creat de concizia maximă a expresiei, substantivul *nehotar* este poziționat, uneori, în cadrul aceluiași vers, în vecinătăți ce generează, contextual, o antonimie lexicală: „Tu anii mei de beznă i-ai preschimbat în har, / sfărâându-mi îngustimea, făcând-o **nehotar**.” (CDr 16, *Tu ești Acela Care!*). În viziunea eului liric, numai Divinitatea poate suprima limitările proprii firii omului, eliberând-o de constrângeri arbitrare (vezi *Ioan* 8:32; *Filipeni* 4:13) și preschimbând efemerul în nemurire: „Limitele nu vin să despartă, ci să contureze o făptură, iar ele exprimă astfel plinătatea, făcută prin ele să țină. [...] Când e înfrânt diavolul? Atunci când, înțelegând că totul are hotare, știi să transformi limitația într-una ce *nu* [subl. aut.] limitează; când așadar nu e vorba de limitația de care fugi neîncetat, ci de aceea la care poți rămâne neîncetat. Diavolul e înfrânt când hotarul vine dinăuntru, nu din afară; când ai nelimitația înăuntru și nu în afara hotarelor.”²²

*

²¹ Cf. aceeași idee în următorul fragment în care apare un alt derivat cu prefixul *ne-*, întrebuițat cu o semnificație similară: „Când Tu-mi cobori dumnezeire, / ființa mea-i strălucitoare, / clipita mea-i **nemărginire**, / cântarea mea-i nemuritoare!” (CNem 167, *Când Tu-mi cobori*).

²² Constantin Noica, *op. cit.*, p. 208-209.

DA, s.v. *hotar*, arată că, din expresii de tipul *a călca hotarul*, *a ieși din hotar*, s-au putut naște, prin extensiune semantică, înțelesurile „loc mărginit de hotare, moșie, proprietate (mare)”, „regiune, ținut, țară”²³. Aceste semnificații sunt actualizate în strofa de mai jos, selectată dintr-o poezie dedicată indefinibilului „dor sfânt” – sentiment ce animă ființa în pendularea ei între agonie și extaz, între înălțimi și abisuri, între trecut și viitor, pregătindu-i-o pentru desprinderea de acel „aici” și pentru ancorarea definitivă la „Țărmlul Celălalt”²⁴ – acel „Dincolo” încărcat de sacralitate, unde nu mai există niciun fel de graniță între reperele extreme ale unor dimensiuni aparent contrastante, antinomice: „Dar e mare și e mic, / de nu-l pot opri-n nimic, / nici în taină, nici în har, / ci mi-ar umple-un **nehotar** / între zare și-ntre vis, / între soare și abis / și mă leagănă înalt / între-un cer și celălalt.” (CS 118, *Doamne, dorul meu de-acum*); în cazul de față, prefixul *ne-* „tăgăduiește mărginirea, localizarea exactă, fixarea necruțătoare în spațiu”²⁵, derivatul amintind, de fapt, aspirația ființei umane spre a comunica dincolo de limite. Să nu uităm, în trecut, că *dorul* „e un cuvânt tipic de contopire a sensurilor, iar nu de simplă compunere a lor; e un cuvânt al deschiderii și totodată închiderii într-un orizont; unul al intimității cu depărtările, al aflării și căutării; al lui ce este și ce nu este; al lui ce poate fi și ce nu poate fi; un cuvânt al știutului și neștiutului, al limitației și nelimitației, al concretului și abstractului, al atracției de ceva determinat și al pierderii în ceva indeterminat. Are o splendidă suveranitate în el – dar e un cuvânt al inimii numai, nu și al gândului, după cum e un cuvânt al visului, și nu întotdeauna al faptei.”²⁶

*

Unele formații lexicale cu prefixul *ne-* nu numai că nu trimit la o reprezentare negativă, ci redau, paradoxal, o idee afirmativă („gândul pozitiv, exprimat la modul negativ”²⁷). Iată, în acest sens, un fragment dintr-o poezie concepută sub forma unui imn al singurătății asumate care individualizează actul creației (inclusiv pentru cei ce, în iureșul vicisitudinilor acestei vieți, au ales să-L slujească astfel pe Dumnezeu): „Și nu am decât cântarea de fior și jale, / cu ea-mi duc singurătatea pe divina-Ți cale, / cu ea-mi umplu **nehotarul** dintre lut și stele; / – Doamne, fă să Te slăvească îngerii cu ele.” (CE 161, *Nu mai am*). Cu alte cuvinte, sacrificiul

²³ DA, s.v. Sensurile menționate sunt semnalate și în alte lucrări lexicografice, fără a li se indica însă proveniența – vezi MDA, DEX, DLRLC, DLRM, CADE, MDE, NDU, CDER 4174, s.v.

²⁴ Sintagma apare frecvent în lirica dorziană – vezi, de pildă, CDr 41, *Ce oare duci?*; CCm 17, *Dor al dorurilor mele*; CUrm 153, *Între clipa asta*; CE 109, *E-aproape Țărmlul*; CViit 7, *Duhule Sfânt, du-mă*.

²⁵ G. I. Tohăneanu, *Prefixul ne-*, p. 6.

²⁶ Constantin Noica, *op. cit.*, p. 388-389.

²⁷ Idem, *ibidem*, p. 171.

permanent pe care-l presupune „cântarea” (= creația) e singurul care poate anula distanța imensă dintre palpabilul existenței umane și caracterul infinit al Divinității; prin specificul ei, opera artistică e menită să dăinuie, facilitând legătura (altminteri, greu de realizat) între generațiile de ieri, de azi și de mâine și garantând, implicit, desființarea barierelor obișnuite ale timpului și ale spațiului, chiar și după dispariția fizică a talentului creator: „În hotarele existenței umane poate încăpea orice, dar nu lipsa de hotare. [...] Hotarul nu e margine, căci nu curmă; nu e doar graniță, căci nu desparte întotdeauna; nu este capăt, căci mai degrabă deschide, ca orizontul”²⁸ și asigură „intrarea în alt orizont, cu cel vechi cu tot.”²⁹ În definitiv, însăși viața trăită în iubire și în strânsă comuniune cu Dumnezeu devine o nesfârșită armonie făuritoare de sensuri adânci: „Iubirea n-are bătrânețe, / – din clipa când Te-am cunoscut, / prin ea, Tu, Dincolo de vreme / și veșnicie, m-ai trecut. // Prin ea, mi-ai prefăcut viața / un cântec fără de hotar / și-o ne-ntreruptă Tinerețe, / și-un unic sărutat de har.” (CCm 5, [Iisus Hristos, al meu Prieten]).

Această zonă a transcendenței, guvernată de autoritatea Creatorului, constituie, fără îndoială, sursa „nemuritoarelor cântări” de sorginte divină, inspirate în chip minunat, de nepătruns pentru cei mai mulți dintre pământeni: „Venind din al Tainei Ceresc **Nehotar**, / cu-adânc duh de taină ființa-nveșmântă, / purtând mierea dulce lăsată de har, / fac dulce și duhul, și gura ce cântă.” (CS 101, *Cântările noastre*). „Taina fără moarte și **fără de hotar**” (CCm 99, *Spre lumile Luminii*) – definitorie pentru Împărăția Cerurilor – rămâne martora întâlnirii dintre eul liric și Dumnezeul Căruia I-a slujit în diverse tipuri de manifestare spirituală, inclusiv prin acordurile sacre măiestrit concepute spre glorificarea Lui: ele „sunt razele abia ivite / din Veșnic Fericitul Har, / ce-avea să-mi însorească viața / pe-**un nemaimărginit hotar**...” (CDin 6, *Cântările Dintâi*; de reținut, în aceste versuri, prezența participiului negativ – din aceeași sferă semantică –, având funcția sintactică de atribut și rolul de a încheia un grup nominal sinonim cu derivatul *nehotar*). Totuși, frumusețea și măreția Divinității pot fi parțial oglindite, însă niciodată ilustrate, în integralitatea lor, într-o creație artistică plăsmuită prin strădania și devotamentul neobosit al unei ființe umane însetate de dorul veșniciei: „În ce cântări să te cuprind, / să-mi vii cât mai aproape, / căci câte **nehotare**-ntind, / nu mi te pot încape!” (CS 211, *O, clipa revederii Lui*).

În concluzie, din paleta de sensuri ale lui *nehotar* nu lipsesc referirile la sfera eternității, privită, în primul rând, ca locaș al lui Dumnezeu, ca Împărăție a Luminii și a Adevărului, spre care (în concepția

²⁸ Idem, *ibidem*, p. 206-207.

²⁹ Idem, *ibidem*, p. 207.

creștină) El îi conduce pe cei credincioși. De altfel, de-a lungul întregii opere lirice a lui Traian Dorz, nu sunt deloc rare mărturisirile în legătură cu mult visatul „cer nou și pământ nou” (vezi *Isaia* 65:17, 66:22), redat, printre alte procedee, fie prin intermediul unui substantiv urmat de o locuțiune adjectivală echivalentă cu derivatul în discuție (vezi și *supra*): „țărni fără de hotar” (CCm 79, *Am lăsat în urmă lumea*), fie printr-un alt derivat din același câmp semantic, cu formă de singular: „El, ținând **Nemărginirea**” (CA 131, *Taina Crucii*); „Tu-ai făcut **Nemărginirea**” (CA 162, *Care-i alt dumnezeu mare?*); „Tu mărginești **Nemărginirea**” (EP 55, *Tu, Care-ntreci*; de remarcat oximoronul generator de efecte expresive); „– O, Sfânt Numele Tău, Iisuse, / pecetluiește-L peste mine, / **Nemărginirea** să-mi deschidă / și Vecii să mi-i însenine!” (CBir 98, *Când strig Numele Tău...*); „Când, purtați din slavă-n slavă / spre **Nemărginirea** Ta, / noi cântări cu noi cuvinte, / din noi stări Îți vom cânta...” (CUit 127, *Slavă veșnică Ți-aducem*) sau de plural: „**Nemărginiri** Divine” (CCm 146, *Nainte de-a fi fost vecia*); „**nemărginiri** de cer” (CS 28, *De unde-am început*); „necuprinsul / **nemărginirilor** ceresti” (CNem 113, *Ce nalt e, Doamne*; în ultimele exemple avem de-a face cu determinări atributive sinonime, cea de-a doua fiind exprimată printr-un adjectiv derivat de la substantivul respectiv).

Din ansamblul aspectelor complexe pe care le presupune această dimensiune unde totul se ghidează după alte principii, câteva dintre notele sale definitorii se reflectă în momentele de intimitate din (și de după) rugăciune, atunci când sufletul își înalță tainic, într-o liniște profundă, simțirile spre Cer, căutându-și îndepărtata aură edenică: „Ce minunat ești în tăcerea / de după-al rugăciunii har, / când tot cuprinsul se-nveșmântă / cu-al cerurilor **nehotar!**” (CS 45, *Ce minunat ești în lumina*). În asemenea clipe, „cerul, mai aproape de pământ – devine intim, aproape palpabil”³⁰, iar pacea interioară se convertește într-un semn al supunerii „față de o transcendență”³¹. Și Sfinții Părinți ai Bisericii insistă asupra faptului că retragerea credinciosului în meandrele sinelui, starea lui de meditație și de contemplare îi deschid sufletul spre a-L (re)găsi pe Dumnezeu, spre a-L sluji și a-L onora, făcându-l „atent la o revelație devenită apropiată, accesibilă”³²; căci, dacă „prietenul Mirelui, care stă și ascultă pe Mire, se bucură cu bucurie de glasul Lui” (*Ioan* 3, 29), atunci, „pentru a auzi glasul

³⁰ Paul Evdokimov, *Rugăciunea în Biserica de Răsărit*. Prefață de Olivier Clément. Traducere: Carmen Bolocan, Iași, Editura Polirom, 1996, p. 15.

³¹ David Le Breton, *Despre tăcere*. Traducere de Constantin Zaharia, București, Editura ALL, 2001, p. 147; cf. și idem, *ibidem*, p. 80-81: „Tăcerea spune ceea ce cuvintele ar fi probabil incapabile să traducă, ea înscrie emoția în durată în situația în care cuvintele nu pot reda importanța trăirilor.”

³² Paul Evdokimov, *op. cit.*, p. 28.

Cuvântului, trebuie să știm să-I ascultăm tăcerea, să o învățăm mai ales, căci este «graiul veacului care va să vină».³³ „Esențialul stării de rugăciune este tocmai «a sta acolo»: a auzi prezența unei alte persoane, cea a lui Hristos»³⁴.

În completarea celor afirmate anterior, să reținem că, în anumite poezii, *nehotar* apare în vecinătatea unor substantive al căror sens trimite la strălucirea conferită creștinilor de ființarea împreună cu Iisus (ca prioritate a existenței), până la asemănarea și deplina contopire cu El: „Hristos fiindu-ți frunții ceresc mărgăritar, / vei răspândi lumină pe-un *veșnic nehotar*.” (CS 126, *Ca anii tinereții*). Semnificațiile expresiei poetice (aproape redundantă în această situație, din cauza asocierii derivatului în discuție, ce sugerează lipsa limitelor, cu adjectivul *veșnic*, implicând ideea de continuitate, de permanență) își găsesc ecou în textele biblice ale Noului Testament (vezi, de pildă, *Ioan* 8:12 – „Deci iarăși le-a vorbit Iisus zicând: Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții.”) și probează, o dată în plus, faptul că cei credincioși reprezintă, chiar prin statutul lor, o sursă de lumină constantă pentru oamenii din jur, pentru comunitatea în mijlocul căreia trăiesc (vezi *Matei* 5:14 – „Voi sunteți lumina lumii”; cf. și versetele 15-16), dar – mai mult decât atât (trecând dincolo de orizontul îngust al lumii acesteia) –, cu proiecție înspre „Patria Luminii” (CCnț 51, *De unde vii tu?*), acolo unde ei vor îmbrăca haina nemuririi și, drept consecință a oglinzirii chipului lui Dumnezeu în viața lor, vor fi învăluți în minunata strălucire a grației divine³⁵. Pe de altă parte, potrivit concepției creștine, tocmai încercările sunt cele care pot confirma trăirea în lumina poruncilor Lui, precum și puterea Sa nemăsurată de a aduce biruința în clipele de impas ale existenței (vezi *II Corinteni* 12:9-10), în vâltoarea cărora revărsarea harului ceresc devine, uneori, de-a dreptul copleșitoare, emanând puritate, seninătate, pace și asigurând (în ciuda oricărui impedimente) înțelegerea deslușită a

³³ Idem, *ibidem*, p. 27.

³⁴ Idem, *ibidem*, p. 29; vezi și David Le Breton, *op. cit.*, p. 244: „Prin practica *tăcerii interioare* [subl. aut.], credinciosul încearcă să fie în mai mare măsură deschis față de prezența lui Dumnezeu și să respingă apăsarea profană a lumii înconjurătoare. De aici decurge *tăcerea de ascultare* [subl. aut.] a cuvântului divin față de care omul nu poate decât să tacă.”

³⁵ Ideea este prezentă și în alte poezii, în care asemenea grupuri nominale conțin substantivul *lumină* urmat de locuțiunea adjectivală sinonimă cu derivatul *nehotar* sau de o propoziție atributivă relativă, cu verbul-predicat *a fi* la forma negativă (având sens existențial) și substantivul-subiect *hotar*: „Eterna Iubire e Jertfă și Har, / Lumină deplină și **fără hotar**” (EI 5, *Eterna Iubire...*); „Tu ai nălțat a noastre duhuri / pe culmi cu-atâtea slăvi și har, / de ne-a cutremurat extazul / luminii fără de hotar.” (CCm 46, *Măreață Taină-a-mpărtășirii*); „O, har ceresc, prin tine doar / întrezăresc, sperând, cununa, / lumina-n care **nu-i hotar**, / ci dragostea pe totdeauna!” (CA 18, *O, har ceresc!*).

lucrurilor: „În jarul alb al încercării / trăit-am stări de unic har, / cu profunzimi nebănuite, / cu limpezimi de **nehotar**.” (CCm 75, *Mi-a fost*).

*

Alteori, derivatul *nehotar* trimite la ideea de „veșnicie” nu ca spațiu nesfârșit, ci ca durată nelimitată în viitor, care nu se supune niciunei determinări temporale, ca intrare într-o nouă dimensiune, situată dincolo de cea obișnuită, perceptibilă concret atunci când ființa umană își încheie misiunea pe acest pământ și se apropie de întâlnirea cu infinitul: „– Când ți se sting spre **Nehotar** / toți sorii vieții tale, / vai ție, dacă nu-ți răsar / de Dincolo de vale” (CDr 44, *Ce crudă-i moartea!*). De altfel – așa cum și reiese din multe poezii ale lui Traian Dorz –, Dumnezeu este, prin însuși caracterul Său, sinonim cu timpul și spațiul nemuririi, cu sacralitatea ilimitată, privită sub diversele ei aspecte: „Voi nu știți ce-i iubirea / de n-ați pornit în lume / dorind **Nemărginirea**, / șoptind aprinsu-I Nume!” (CCm 139, *De nu știți ce-i iubirea*); „Atotputernic Dumnezeu, / **Nemărginire** orbitoare” (CS 57, *Eu Te iubesc, dar simt că nu-s*); „și mă treci prin stăvilarul Timpului încet și greu, / să cuprind **Nemărginirea** strânsă-n Tine, Domnul meu!” (CCm 79, *Am lăsat în urmă lumea*; de semnalat, și aici, efectul stilistic creat de antonimia contextuală); în definitiv, cele trei persoane ale Sfintei Treimi – Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt – „închid Eternitatea / și-ntrec **Nemărginirea**” (EP 8, *Trei Nume-n Unul Singur*).

În fine, sunt situații (extrem de rare) când derivatul dezvoltă o conotație negativă, legată de zădărnicia nelimitării; desființarea oricăror bariere poate deveni o stare incomodă pentru cei ce resping darurile și lucrările lui Dumnezeu, atotputernicia și eternitatea Lui: „În zadar e cerul sus / pentru ochii care nu-s, / în zadar e largul tot / pentru pașii ce nu pot, / în zadar e **nehotar** / pentru duhul fără har” (CS 179, *În zadar e cerul sus...*); de remarcat alternanța, în text, a substantivelor (cvasi)sinonime *cerul*, *largul*, *nehotar*, relevând aceeași dimensiune în care limitele se estompează până la anulare.

*

După cum se poate observa din cele de mai sus, substantivul *nehotar* cunoaște o frecvență notabilă în lirica lui Traian Dorz, antrenând (în cele 13 ocurențe pe care le-am identificat), pe lângă semnificația proprie, deductibilă cu ușurință, și accepții figurate, ilustrate și prin intermediul altor elemente echivalente semantic cu derivatul în discuție: formații prefixate – substantivele (cu diferite forme flexionare) *nemargine* (de 4 ori) și *nemărginire* (de 28 de ori) – sau locuțiunea (adjectivală / adverbială) *fără (de) hotar* (de 29 de ori)³⁶. Evident, nu în numărul

³⁶ Câteva dintre ocurențele sinonimelor menționate ale substantivului *nehotar* au fost amintite și / sau discutate în studiul de față. Date fiind condițiile în care a circulat ori s-a tipărit, de-a lungul timpului, creația lirică dorziană, nu am putut cita fragmente din

aparițiilor lor în context stă capacitatea creatoare a poetului, ci în poziția pe care el le-o asigură față de alte elemente lexicale, așezând, în anumite construcții expresive, derivatele respective alături de cuvântul de bază sau de un antonim al său. Acest lucru dovedește, încă o dată, că studiul lexicului unui poet constituie una dintre modalitățile cele mai adecvate pentru a-i înțelege crezul artistic, orientările și filozofia de viață, intensitatea cu care percepe lumea, experiențele neașteptate de tot felul, precum și modul lui specific de a le transpune în imagini poetice.

Dacă „orgoliul scriitorului nu este de a spori numărul cuvintelor din dicționar, ci de a triumfa asupra înțeleșurilor ferecate în ele”³⁷, atunci, cu certitudine, nu trebuie ignorate valențele multiple generate de întrebuițarea lui *nehotar* în combinații lexicale surprinzătoare. Pe lângă faptul că termenul nu este înregistrat în lucrările lexicografice (deși, practic, e posibil să existe ca atare), analiza fragmentelor în care acesta apare relevă faptul că el se înscrie în rândul formațiilor cu *ne-* ce exprimă, în realitate, o idee afirmativă³⁸, de cele mai multe ori însoțită de efecte stilistice: „Negația *desființează* [subl. aut.], dacă e luată în înțelesul ei absolut. Dar în înțelesul ei obișnuit negația *respinge* [subl. aut.]; într-o privință poți spune [...] că negația doar *restrânge* [subl. aut.]; în orice caz, fie că atacă însuși faptul de a fi sau numai felul de a fi, negația *suspendă* [subl. aut.]”³⁹ Iar în lirica dorziană, prin atașarea prefixului *ne-* substantivului *hotar* (și sinonimelor sale), se suprimă (în direcție semantic pozitivă!) limitele (și limitările), sfidându-se, astfel, normele și granițele impuse de dimensiunile lumii fizice, ale spațiului și ale timpului, dar nu ca rezultat al intenției de distrugere a unor precepte general valabile, ci ca propensiune înspre eternitatea lipsită de constrângerile adesea artificiale ale acestei existențe, ca năzuință a contopirii cu întregul univers, guvernat de plenitudinea prezenței lui Dumnezeu; iată, în acest sens, ce scrie Traian Dorz într-una dintre artele lui poetice: „Voi trăi în orice cântec, – orice frunză-mi va fi soră, / orice fir de iarbă – prieten, orice seară – auroră, / orice foșnet – frate dulce, casă-mi va fi orice zare, / căci prin toate trece veșnic harfa mea nemuritoare.” (CVEșn 93, *Nu-mi acoperiți mormântul*).

„edițiile” princeps, deci este posibil ca unele dintre aceste ocurențe să fi fost inexacte sau neconforme cu originalul, iar altele să fi fost omise, din aceleași motive obiective. Opera poetică a lui Traian Dorz a apărut în mai multe volume, ce se constituie într-o ediție de popularizare, la Sibiu, în EOD, în perioada 2004-2010 (deși părți din ea – reluate ulterior – au fost publicate și înainte de 2004, la aceeași editură), fără să existe, din păcate, o ediție critică a acesteia – demers de importanță majoră pentru studierea anumitor elemente lexicale sau a unor construcții gramaticale cu potențial expresiv.

³⁷ Ștefan Munteanu, *Creația lexicală în limba literaturii*, p. 80.

³⁸ Ni se pare oportună, în acest sens, afirmația lui Constantin Noica, *op. cit.*, p. 170: „E ceva curios în negația românească: uneori *nu desființează, ci înființează* [subl. n. – F.-M.B.]”

³⁹ Idem, *ibidem*, p. 178-179.

Poate nu întâmplător autorul a preconizat ca integrala creației sale lirice să se intituleze *Cântări Nemuritoare...*

Sigle și abrevieri bibliografice

AnL = „Anuar de lingvistică și istorie literară”, titlu nou al revistei „Anuar de filologie”, care continuă „Studii și cercetări științifice”, *Filologie*, Iași, 1950 ș.u.

CADE = I.-A. CANDREA, Gh. ADAMESCU, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-A. CANDREA. Partea a II-a: *Dicționarul istoric și geografic universal*, de Gh. ADAMESCU, București, Editura Cartea Românească, [1926-1931].

CDER = Alexandru CIORĂNESCU, *Dicționarul etimologic al limbii române*. Ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu-Marin, București, Editura Saeculum I.O., 2001.

DA = * * *, *Dicționarul limbii române*, tomul II, partea I (F-I), București, 1934.

DEX = * * *, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

DLRLC = * * *, *Dicționarul limbii române literare contemporane*, volumul al II-lea (D-L), București, Editura Academiei, 1956; volumul al III-lea (M-R), București, Editura Academiei, 1957.

DLRM = * * *, *Dicționarul limbii române moderne*, București, Editura Academiei, 1958.

EOD = Editura „Oastea Domnului”.

FCLR II = * * *, *Formarea cuvintelor în limba română*, volumul al II-lea. *Prefixe*, de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficșinescu, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu. Redactori responsabili: Al. Graur și Mioara Avram, București, Editura Academiei, 1978.

LL = „Limbă și literatură”, București, I, 1955 ș.u.

LR = „Limba română”, București, I, 1952 ș.u.

MDA = * * *, *Micul dicționar academic*, volumul II, literele D-H, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002.

MDE = * * *, *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986.

NDU = Ioan OPREA, Carmen-Gabriela PAMFIL, Rodica RADU, Victoria ZĂSTROIU, *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a II-a, București – Chișinău, Editura Litera Internațional, 2007.

SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, I, 1950 ș.u.

Șăineanu, DU = Lazăr ȘĂINEANU, *Dicționar universal al limbei române*, ediția a V-a, revăzută și adăugită, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1925].

*

Au fost citate versuri din următoarele volume:

- CA = Traian DORZ, *Cântarea Anilor*, Sibiu, EOD, 2006.
CBir = Traian DORZ, *Cântarea Biruinței*, Sibiu, EOD, 2007.
CCm = Traian DORZ, *Cântarea Cântărilor mele*, Sibiu, EOD, 2007.
CCnț = Traian DORZ, *Cântările Căinței*, Sibiu, EOD, 2008.
CDin = Traian DORZ, *Cântările Dintâi*, Sibiu, EOD, 2004.
CDr = Traian DORZ, *Cântări de Drum*, Sibiu, EOD, 2006.
CE = Traian DORZ, *Cântările Eterne*, Sibiu, EOD, 2008.
CÎnd = Traian DORZ, *Cântări Îndepărtate*, Sibiu, EOD, 2004.
CÎnv = Traian DORZ, *Cântarea Învierii*, Sibiu, EOD, 2007.
CNem = Traian DORZ, *Cântări Nemuritoare*, Sibiu, EOD, 2007.
CNoi = Traian DORZ, *Cântări Noi*, Sibiu, EOD, 2008.
CS = Traian DORZ, *Cântări de Sus*, Sibiu, EOD, 2008.
CUit = Traian DORZ, *Cântări Uitate*, Sibiu, EOD, 2008.
CUrm = Traian DORZ, *Cântările din Urmă*, Sibiu, EOD, 2007.
CVeșn = Traian DRZz, *Cântarea Veșniciei*, Sibiu, EOD, 2007.
CViit = Traian DORZ, *Cântarea Viitoare*, Sibiu, EOD, 2008.
EI = Traian DORZ, *Eterna Iubire*, Sibiu, EOD, 2007.
EP = Traian DORZ, *Eternele poeme*, Sibiu, EOD, 2010.